

Menšina se hlučně vydávala za většinu, političtí demagogové zvěstovali příchod „nového řádu“. Smýšlení či původ začaly být považovány za zločin.

Přicházejí experti a poradci

Sovětští experti k nám začali přicházet během druhé poloviny roku 1945 a v roce 1947 jich bylo jen v Jáchymově 107. Oficiálnímu působení sovětských expertů v Československu plně otevřela cestu mezistátní Dohoda o těžbě radioaktivních surovin v ČSR z listopadu 1945. Sovětští experti obsazovali nejen vedoucí funkce v řídicí organizaci Jáchymovských dolů (JD), ale také na těžebních závodech, jednotlivých šachtách a v průzkumných skupinách. Dva zástupce měli i v nejvyšší Smíšené československo-sovětské čtyřčlenné komisi.

V roce 1946 zajišťovalo těžbu uranu v Jáchymově 67 Sovětů, v roce 1955 jich už bylo více než 720. V dolech pracovalo i několik desítek sovětských horníků, „stachanovců“ z Donbasu. Na vězně v jáchymovských lágrech dohlíželi sovětští bachaři se svými vlastními psy, ale většina z nich měla funkci instruktorů českých „hlídačů“. Na podnikovém ředitelství JD byl hlavním inženýrem Sobolis, po něm nastoupil Krivčikov. Hlavním mechanikem se stal Lukijanovič, hlavním geofyzikem Gorškov a hlavním plánovačem Afonin. Geologická služba byla zcela ovládána sovětskými experty. Od roku 1956 se počet sovětských expertů začal snižovat, a to na žádost sovětské strany. Stále tu však zůstávala početná skupina vysokých funkcionářů, geologů a geofyziků. V roce 1959 bylo mezi 128 jáchymovskými geology 61 sovětských a mezi 36 geofyziky jich bylo 21.

Tito experti byli předvojem sovětských poradců, kteří začali systematicky proudit do Československa na podzim 1949. V poměrech, jaké u nás zavládly po roce 1948, se o vztahu k SSSR přestalo diskutovat. Vše, co přicházelo z Východu, bylo dobré už proto, že to pocházelo odtamtud. Povinnost řídit se sovětskými zkušenostmi platila pro všechny bez ohledu na to, o kolik roků byl SSSR za Československem v tom kterém oboru pozadu. Vyvrcholením tohoto trendu bylo zavedení instituce tzv. sovětských poradců.

Po zatčení maďarského rebela Lászla Rajka (3. září 1949), označil Mátyás Rákosi čs. orgány za málo zkušené a poradil Gottwaldovi a Slánskému požádat o přidělení sovětských poradců (v maďarské bezpečnosti už v té době bylo 15 sovětských poradců). Dne 23. září 1949 k nám přijeli první poradci Lichačov a Makarov, jejichž příchod byl zpočátku utajován i před ministrem vnitra Václavem Noskem. Pracovníci bezpečnosti v nich měli vidět svůj vzor. „*Hlavními mými učiteli v té době byly Lichačov a Makarov,*“ svěřil se velitel skupiny vyšetřovatelů Doubek. Jejich rady, pokyny a návrhy měly být přijímány jako osvědčené sovětské zkušenosti, ale výsledky snažení byly žalostné. Jako reakce na neúspěch Makarova a Lichačova proto přijelo do Československa na jaře roku 1950 dvacet nových poradců.

Nová skupina poradců utvořila ucelený organizovaný útvar. Měla svého vedoucího a jeho zástupce. Vedoucí byl přímo podřízen moskevské centrále. Prvním vedoucím skupiny byl Vladimír Bojarskij, kterého později nahradil Alexej Besčasnov. Zástupcem obou byl Boris Jesika. Poradci si vytvářeli kolem sebe „kruh nejvěrnějších“. Od důvěrníků získávali informace, na velitelích požadovali, aby jim předávali zprávy dříve než nadřízeným, aby je navštívili před i po rozhovoru s ministrem. U hlavního poradce se tak sbíhaly zprávy, které měl k dispozici jen on a jen on určoval, jak s těmito informacemi nakládat. Změnilo se i jejich postavení. Zatímco Lichačov a Makarov měli status dočasných poradců, noví byli stálí „odborníci“ bezpečnosti v Československu. Šéf Bojarskij působil jako poradce ministra a ÚV KSČ.

Jejich postavení bylo zvláštní. Na jedné straně udivovala jejich pravomoc – nejvyšší představitelé strany a státu si zvykli rozhodovat o důležitých otázkách zásadně poté, kdy si vyžádali jejich stanovisko, na druhé straně poradci nenesli před československými orgány nejmenší odpovědnost, byli dirigováni jen z Moskvy. Jejich plat podstatně převyšoval příjmy domácích pracovníků, protože v aparátu KSČ panoval názor, že snížení platů poradců „by nás

nebylo důstojné a neodpovídalo by našim citům a našemu postoji vůči SSSR“. Jen do poloviny roku 1953 tak ČSR proplatila Moskvě za pobyt cizích expertů 53 milionů korun.

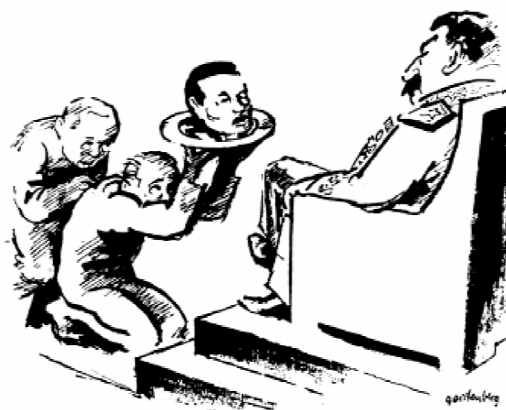
Poradci vesměs neznali poměry v československé společnosti a „předávali“ své „zkušenosti“ bez ohledu na to, zda pro to v naší zemi byly podmínky, nebo ne. Od českých protějšků si udržovali odstup a jednali s nimi spatra. Češi často neznali ani jejich jména. „Dívali jsme se na ně jako na svaté“, vypověděl později vysoký představitel aparátu Bezpečnosti Jindřich Veselý, jenž nakonec pod dojmem spolupráce se sovětskými poradci spáchal sebevraždu.

Poradci zavedli plány vyšetřování, které vymezovaly problém, událost a „trestný čin“, na který se mělo vyšetřování zaměřit. Obsahovaly přesně formulované otázky a také odpovědi, které musel vyšetřovatel z vyšetřovaného dostat. Otázky a odpovědi často pocházely přímo z Moskvy, ale poradce mohl povolit jejich úpravy. Novinkou bylo zavedení vyšetřování a výslech zatčeného, proti kterému nebyly buď žádné, nebo zcela nedostatečné důkazy. Ostatně Stalin měl jednoduchý recept: „*Pokud po sobě nezanechají žádné důkazy, musíte být natolik mazaní, abyste našli důkazy, o jejichž existenci ani sami netuší.*“

Než poradci v roce 1956 zemi opustili, vystřídalo se jich zde několik tisíc. Blízkost k nim byla ve vedení KSČ považována nejen za znak loajality, ale i společenské prestiže. Kdykoliv tedy nějaký vysoký úředník pocítil potřebu dát najevo svůj vztah k Sovětskému svazu a ztížit tak napadnutelnost své pozice, požádal o poradce. Platilo to hlavně pro mocenské resorty, na prvním místě Bezpečnost, kde měli poradci zajistit hladký start a průběh první vlny politických procesů. Paradoxně právě Karel Šváb a Rudolf Slánský, kteří se o příchod poradců do Bezpečnosti nejvíc zasloužili, zaplatili za toto rozhodnutí vlastními životy. Poradci dorazili s cílem odhalit spiknutí ve vedení KSČ a během tří let vyrobili a dovedli ke zdárnému konci proces (čtrnáct obžalovaných, jedenáct popravených), který zanechal hluboké dojmy daleko za hranicemi země. Domácí vyšetřovatele naučili takovým výslechovým metodám, po jejichž absolvování obviněný podepsal jakoukoli výpověď a před soudem předvedl libovolné, předem nacvičené divadlo. Když na samém počátku někteří vyšetřovatelé dávali najevo překvapení nad tímto postupem, poradce Lichačov jim vysvětlil: „*Nepřišel jsem diskutovat, ale přišel jsem do Československa sekat hlavy (svoročit' golovy). Raději vykrotím sto padesát jiných krků, než by měli vykrotit můj vlastní.*“ Čeští vyšetřovatelé od té chvíle vnímali poradce jako hlavní osoby, které za prováděná zverstva nesou odpovědnost. Dochovalo se svědectví vyšetřovatele Doubka, kterému se jeden z jeho spolupracovníků svěřil: „*Viš, kdyby tu nebyli poradci, tak bych tomu ničemu nevěřil a myslel, že je to lumpárna. Ale takhle je to jiné. Oni přece vědí, co mají dělat.*“ Když po skončených procesech poradci odcestovali do vlasti a po čase, v průběhu šedesátých let, se začala opatrně vynořovat otázka, kdo je za justiční zločiny odpovědný, vyšetřovatelé z padesátých let se jenom obtížně bránili překvapení.

svého času druhý nejvýše postavený komunist
Rudolf Slánský
(a stejně mu soukmenovci „vykrotili“ krk)

pád Slánského
(oběť přinášena Velkému Stalinovi)
dobová kresba B. Gerstenberga